יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166

62634819-9	09/03/2018	הארץ - גלריה	עמוד 46	1	24.2x27.2
בית האמנים ירושלי - 12572					

אמנות שאול סתר

כיליון הדימוי

ישראל רבינוביץ מציג סדרת עבודות מטלטלת בפשטותה.במרכזה - שמונה שמות של ישראלים ופלסטינים ששרפו עצמם למוות או נשרפו חיים בשנים האחרונות.

מתוך התערוכה: ישראל רבינוביץ', מוחמד, מתוך הסדרה אבוקות חיות, 2015. השם נשרף כגוף
צילום: אורי גרון

ע ל קיר אחד בגלריה העליונה של בית האמנים בירושלים תלויים בשורה שמונה בדים לבנים. הם דומים זה לזה: בתחתית כל אחד מהם רשום שם פרטי באותיות דפוס חלולות; מן השם מיתמרים כת־מי עשן שחורים שחורכים את הבד; במרכז הבד משורטט מעגל שרק חל־קו נגלה מבעד לשחור. שמונת השמות - מוחמד, משה, תיאודור, עקיבא, יל־נה, סעד, ריהאם, עלי - נקראים כרצף אחד. אלה אנשים שהציתו עצמם או שהוצתו על ידי אחרים בשנים האח־רונות. כולם נשרפו חיים.

כמה מהשמות חקוקים בזיכרון הציבורי: משה סילמן, שהצית עצמו בהפגנה בתל אביב שנערכה במסג־רת המחאה החברתית; הנער מוחמד אבו ח'דיר משועפאט, שנחטף, הובל ליער ירושלים ושם נשרף למוות על ידי מתנחל מגבע בנימין ושני אחייניו; בני משפחת דוואבשה - הזוג סעד וריהאם ובנם בן השנה וחצי עלי - שטרוריסטים יהודים הציתו באישון ליל את ביתם בדומא ושרפו אותם בתוכו. לעומתם, שמות אחרים נעלמו מהזיכרון: תיאודור זוזוליה שהצית עצמו בתל אביב לעיני בתו, בשל חוב של כמה אלפי שקלים; עקיבא מפעי, נכה צה"ל שהצית עצמו ביהוד עקב מצוקה כלכלית; ילנה בוסינובה, שנולדה באוקראינה וגרה בקדומים, והציתה עצמה ליד נתיבות במחאה על פינוי יישובי גוש קטיף. האמן ישראל רבינוביץ הציב יחד את הזכורים והנשכחים בשורה ארוכה: שמונה שמות וסימני להבה, ללא כל דמות.

הבדים נראים כמו כתובות אש קטנות. התערוכה כולה עשויה כתובות אש - מלים וביטויים שר־בינוביץ בונה ואז שורף: מולדת, דגל לבן, שטח, ארץ ישראל. לפעמים מופיעות המלים יחד עם הדימוי המתאים להן: "שטח" מתוחם ברי־בוע, "מולדת" נכתבת על רקע כחול לבן, ה"דגל" נישא על תורן. כך נוצר מובן פשוט ומיידי, נוטף סימבולי־קה ברורה: הכאב על אובדן הדרך, התרעומת על שינוי הערכים, ההת־קוממות על ההידרדרות המוסרית, בסגנון הנוסטלגי של "הלכה לנו המדינה". החיבור בין מולדת וארץ ודגל ונצח - בשילוב עם כתובות האש הצה"ליות או הצופיניקיות - מגלה דווקא את ההיאחזות הנואשת בסמלים הלאומיים, כאילו יש במלים הללו לסמן את צדקת הדרך, שהתקיימה בעבר וכעת קולקלה.

אבל משהו אחר לגמרי קורה בשמונת הבדים של הסדרה "אבוקות חיות". מה שנשרף בכתובות האש הללו איננו מושג מופשט, יחד עם האידיאולוגיה הלאומית שמקופלת בו - על פי התנועה הכפולה של הרס והנצחה (תנועתה של כתובת האש), אלא שמותיהם הפרטיים של אנשים מסוימים, קונקרטיים. השמות הללו מנוערים מסימון: מתנחלת ופלסטיני, איש קשה יום ופעיל חברתי, הורגי עצמם ונר־צחים - כולם באים יחד, והנסיבות החברתיות הספציפיות שהובילו למותם מסולקות. בכתובות האש הללו נשרף השם, והוא נשרף כגוף: הצתת השם ביד האמן חוזרת על הצתת גופות הנשרפים. היא לא מייצגת את השריפה - כמו האש הלוחכת ב"מולדת" ומסמנת את אובדנה כסמל או כעיקרון - אלא שבה ואוחזת, בשם ובגוף, במשה ובעלי ובילנה. לכן בעבודות הללו לא מופיעים דיוקנאות הנשרפים, כמו ביד זיכרון. אין בעבודות הללו דמויות, מכיוון שהן משחזרות את כיליון הגוף בשריפה: עצם האפש־רות להעמיד דמות אנושית או דיוקן אדם היא שנשללת בשיבה למעשי השריפה. מה שנותר הוא שם (סימן ולא דימוי). ויחד עם השם, עקבות הלהבות והמעגל שבמרכז הבד: המ־עגל הוא מקומה של הדמות, שנשאר כעת, לאחר אובדנה, חלול. המעגל הוא גם הילת הקדושה של הנשרפים - יהודים ומוסלמים שהועלו קורבן, שגופם התכלה ואבד, וההילה הנוצ־רית עוטפת את הריק.

קשה שלא לחשוב כאן על "מי ציוני ומי לא" של משה גרשוני כמין כתובת אש אדומה, על העיגולים שבציוריו ועל הכתיבה המדממת של מלים ברבים מהם. אבל אצל גרשוני המלה נקשרת תמיד לדימוי (לא תמיד לדמות) ויחד הם יוצרים ציור חומרי ומעובה. ואילו כאן אין דימוי, החומר מתכלה, חסר כל צבעוניות, מתנער מכל תנועה חיה, ומה שנותר הוא בד דק, חרוך, ועליו שם בלבד וסימני שריפה. אצל רבינוביץ אין ציור - הלהבות לחכו את האדם הנשרף ברחוב, ואז את דמותו שנעלמה מן הבד, ואת הדימוי שכבר לא מופיע בו, ולבסוף גם את הציור עצמו, שקיים עכשיו רק כת־שליל של כתובת אש, שנלקח ממנה הדימוי שממנו היו עשויות האותיות והן עכשיו חלולות, וכמצע פגוע, שעקבות ההצתה מצויות עליו.

"יוצר אור ובורא חושך" קוראים לתערוכה - מתוך קריאת שמע - ופה האור של השריפה מתגלגל בחושך שעל הבד, והיצירה של האור, הענ־קת הצורה שבו, מתהפכת לאין־צו־רה של סימני הבעירה. לכן הבדים הללו הפוכים ממעשה הצילום - למ־של התצלומים מן ההפגנה שבה שרף את עצמו משה סילמן, אור הלהבות מגיח מחשכת הלילה, מתלכד עם אור הצילום. כאן החושך הוא שמופיע, ללא כל גוף, על הבד הלבן. הבדים הללו לא מגוללים את סיפור ההצ־תה, לא מייצגים את השריפה שאחזה בגוף, לא מראים את האדם הנשרף. בהם מתקיימת השריפה, והיא מקור חיותם - אבוקות חיות.

הסדרה המטלטלת הזאת - בפש־טותה, בריקותה - חוברת לדיון בא־מנות הפוליטית, אבל לא מתוך איזו אמירה פוליטית שלכאורה מקופלת בה - כאילו היא פונה לאירוע שהת־רחש בעולם בתביעה לייצגו, להעניק לו משמעות, או להעיר עליו. להיפך, הסדרה מרוקנת את אירועי השריפה מן המובן הפוליטי המוכר שלהם, ות־חת זאת מתחקה אחר מעשה השרי־פה כדי לבחון את טיבו. אדם ששורף את עצמו בציבור, בכיכר העיר, לעי־ני רבים, עד כיליון הגוף - האם הוא מבצע פעולה של הסתלקות מן המ־רחב הפוליטי, ערעור על תוקפו ועל פתיחותו, או דווקא מעשה של הנכחת הגוף במרחב, הפגנתו עד כלות, מיצוי ההופעה של הסובייקט הפוליטי? ואלה שהולכים ושורפים אנשים למותם - האם הם מצליחים לסלק את קורבנו־תיהם מן המרחב הפוליטי, למחות את נוכחותם מעל פני האדמה, לאיין את פעולתם, או שמא הופכים אותם ליֵ־שות רפאית, ללא מושב קבע, שדווקא עם כיליונה הגופני לא מפסיקה לפקוד את המרחב, לחולל מהומות והפגנות, לפעול בו? הבדים של רבינוביץ מעלים את האפשרויות הללו: עבודות בתה־ליך התכלות, נעדרות חומר וללא כל דמות, רק קווי מתאר במקום ההופעה של הדימוי, ובמקומו שם שמוצת כגוף ועולה בלהבות. ▣

ישראל רבינוביץ, "בורא אור ויוצר חושך". אוצר: ניר הרמט. בית האמנים בירושלים (שמואל הנגיד 12). ב', ד', ה' 10:00-18:00, ג' 16:00-20:00, ו' 10:00-13:00, שבת 11:00-14:00. עד 7.4